

TÜRK HALK HİKÂYELERİNDE SINIF ÇATIŞMASI

CLASS CONFLICT IN TURKISH FOLK TALES

Dilay NAKIŞ*

ÖZ: Hikâyeler, gerçek veya gerçeğe yakın olayları anlatan bir türdür. Halk ve modern hikâyeler olarak ayrılan bu tür, toplumun anlatma ihtiyacını karşılamaktadır. Halk hikâyeleri, Anadolu sahasında 16.yüzyıldan itibaren ilk olgun örneklerini vermektedir ve anlatıcılar tarafından aktarılarak bugüne kadar gelmektedir. Tarihi süreçte genellikle kahramanlık ve aşk konularını işleyen halk hikâyeleri, olduğu toplumun sosyokültürel ve ekonomik yapısını yansıtmaktadır. Halk hikâyelerinin ortaya çıktığı ve kaynak oluşturduğu coğrafyayla kültürel doku hikâyelerin olay örgüsünü, kahramanlarını, mekânını ve diğer birçok unsurunu şekillendirmektedir. Bu bağlamda halk hikâyelerinin ortaya çıktığı toplumsal yapının bilhassa bu yapıdaki ekonomik farklılık, toplumu farklı gruplara bölmektedir ve sınıf oluşmasını neden olmaktadır. Toplumda ekonomik şartlar gibi eşitsizlikler nedeniyle oluşan grup, sınıf çatışmasını meydana getirmektedir. Bu durum insanların seçimlerini etkileyerek toplumdaki sosyokültürel farklılığı oluşturmaktadır. Halk hikâyelerinde de sınıf çatışmasının meydana getirdiği bu yapısal farklılık kahramanın mücadelesinde görülmektedir. Bu çalışma, üç halk hikâyesinden hareketle olay örgüsündeki kahramanın mücadelesini inceleyerek sınıf çatışmasını ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Halk Hikâyeleri, Sınıf Çatışması, Toplumsal Yapı, Sosyal Farklılık, Kahramanın Mücadelesi

ABSTRACT: Stories are a genre that narrates real or realistic events. Divided into folk and modern stories, this genre meets the need for storytelling in society. Folk stories began to give their first mature examples in the Anatolian field from the 16th century and have been transmitted by narrators up to the present day. Folk stories, which generally deal with themes of heroism and love throughout history, reflect the socio-cultural and economic structure of the society in which they were formed. The cultural texture of the geography where folk stories emerged and found their source shapes many elements of the stories, including the plot, characters, and setting. In this context, the societal structure from which folk stories originated, particularly the economic disparities within this structure, divides society into different groups and leads to the formation of classes. The groups formed due to inequalities such as economic conditions in society create class conflict. This situation affects people's choices, leading to socio-cultural diversity in society. In folk stories, this structural difference caused by class conflict is seen in the hero's struggle. This study aims to reveal class conflict by examining the hero's struggle in the plot of three folk stories.

Keywords: Folk Stories, Class Conflict, Societal Structure, Social Differences, Hero's Struggle

* Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Doktora Programı Öğrencisi/İstanbul-dilaynakis.16@gmail.com (Orcid: 0000-0003-4187-1569)

Giriş

Türk halk edebiyatında önemli bir yer tutan halk hikâyeleri; efsane, destan, masal gibi bir olay etrafında oluşan anlatı türüdür. Oluştukları toplumun en temelde anlatma ihtiyacını karşılamaktadır.

Hikâye anlatma insanlık tarihinin çok eski zamanlarına kadar uzanmaktadır. Türklerde hikâye anlatımı, İslamiyet öncesi Türk kültür dönemine dayanmaktadır. Sığır, şölen ve yuğ törenlerinde hikâyeler anlatılarak hoş vakit geçirdikleri bilinmektedir. Bununla birlikte ilk halk hikâyesi anlatıcılarının da kopuzcular ve ozanlar olduğu tahmin edilmektedir (Sakaoğlu, 2011: 3). Türklerin ilk törenlerinde kopuz çalanların, şiirin yanı sıra kahramanlık hikâyeleri de anlattığı bilinmektedir.

Tarihi süreç içerisinde incelendiğinde hikâye kavramı, ilk olarak 9.yüzyılda Al-Cahiz tarafından ifade edilmektedir. Kelime; anlatma, benzetme, tarih, destan, kıssa, masal, rivayet gibi genel anlamları karşılamaktadır (Sakaoğlu, 2011: 3). Bir kavram olarak hikâye, ilk olarak Arapçada kıssa ve rivayet anlamlarında kullanılmıştır. Bir süre sonra eğlendirmek esasına dayalı taklit anlamına gelmiş olsa da gerçek ya da hayali olayların kendine özgü üslup özellikleriyle nakil ve tekrar edilmesi anlamına dönüşmüştür (Elçin, 2019: 444). Halk hikâyesi ise Anadolu'da ortaya çıkan ve göçebelikten yerleşik hayata geçen toplumun ilk edebi ürünü olan anlatılar olmakla beraber içerik olarak aşk ve kahramanlık konularını işleyen, biçim olarak nazım nesir karışık olan, kaynağı Türk, Arap, Hint, İran'a dayanan ve genellikle âşıkların ya da meddahların anlatıcı olduğu türdür (Alptekin, 2002: 316). Halk hikâyeleri, tarihi sürecinde anlamsal ve işlevsel farklılığa uğramasına rağmen toplumun anlatma ihtiyacını karşılayan önemli bir tür olma özelliğini kaybetmemiştir.

Halk hikâyeleri Anadolu'da bilhassa 16.yüzyılda ilk olgun örneklerini vermeye başlamıştır ve atlı göçebe toplumunun ürünü olan destandan sonra ortaya çıkmıştır; çünkü hem destanın sözlü kültürde öneminin azalmasıyla oluşan boşluk hem de sosyal yaşamdaki değişimin etkisi bu anlatı türünü zorunlu olarak ortaya çıkarmıştır (Aça, 2019: 178). Bu bağlamda Anadolu insanının yerleşik hayata geçmesiyle birlikte yeni bir anlatı türüne ihtiyaç duyularak halk hikâyelerinin oluştuğunu ifade etmek mümkündür. Yeni bir yaşam alanında ortaya çıkan halk hikâyelerinin biçim bakımından birtakım özellikleri olduğu gibi konu kaynakları ile içerik bakımından da birtakım özellikleri bulunmaktadır.

Halk hikâyeleri şekil özellikleri bakımından incelendiğinde ilk olarak nazım ve nesir karışık olmasıyla dikkat çekmektedir. Anlatı kısımları mensur, duyguların ifade edildiği kısım ise manzum olarak yer almaktadır ve nazım kısımlarından halk edebiyatının diğer nazım tür ve şekillerinden yararlandığı görülmektedir. İkinci özellik olarak hikâyelerin girişlerinde kalıplaşmış ifadeler bulunmaktadır. Diğer şekilsel özellikler ise halk hikâyeleri uzun anlatılardır; dil, yalın ve anlaşılırdır; kalıplaşmış cümlelere yer verilir. İçerik özellikleri bakımından ise konuları genellikle aşk ve

kahramanlık üzerine oluşmaktadır; olaylar, gerçektir veya gerçeğe yakındır; kahramanların başından geçenlerde olağanüstülük bulunmakla birlikte kahramanlar genellikle tektir; kahramanlar ayrıca âşık olmaktadır; özel anlatıcıları var olmaktadır ve genellikle mutlu sonla bitmektedir. Halk hikâyelerinde içerik ve biçim özelliklerinin yanı sıra giriş bölümünün olduğu döşeme; olayın anlatıldığı asıl hikâye ve anlatıcının iyi dileklerde bulunduğu dua bölümleri olmak üzere üç bölüm bulunmaktadır (Aça, 2019: 179-181). Halk hikâyelerinin kendinden önceki diğer türlerle benzer yönleri olduğu gibi kendine özgü yönleri de vardır. Bu duruma örnek olarak masalların giriş bölümünde bulunan kalıplaşmış sözler halk hikâyelerinde de yer almaktadır; ayrıca destanlarda kahramanın olağanüstü doğumu ve başından geçenler halk hikâyelerindeki kahramanlarda da görülmektedir. Bunun yanı sıra nazım- nesir karışık olması ve nesir kısımlarının uzun, nazım kısımlarında halk şiirinin diğer ürünlerinin kullanılması halk hikâyelerinin kendine özgü özelliğini oluşturmaktadır.

Türk halk hikâyelerini konularına ve kaynaklarına göre özellikleri de vardır ve bu bağlamda içeriği esas alarak ayırmak mümkündür. Konularına göre aşk hikâyeleri (Âşık Garip, Kerem ile Aslı vd.), kahramanlık hikâyeleri (Köroğlu vd.), aşk ve kahramanlık hikâyeleri (Şah İsmail vd.) olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Konu kaynaklarına göre ise Türk geleneğinden gelen (Âşık Garip vd.), Arap, Fars ve Hint kaynağından gelen (Ferhat ile Şirin vd.), masal ve efsane kaynaklı olan (Kirman Şah vd.), âşıkların hayatlarından alan (Kerem ile Aslı vd.) şeklinde dört başlıkta sınıflandırılmaktadır (Aça, 2019: 178-179). Bu bağlamda halk hikâyelerini “zaman seyri ve coğrafya mekân ilişkisi içinde efsane, masal, menkabe, destan vb. mahsullerle beslenerek dini, tarihi, içtimai hadiselerin potasında iç bünyelerindeki bağlarını muhafaza ederek milletimizin roman ihtiyacını karşılayan eseler” (Elçin, 2019: 444) olduğunu belirtmek yerinde olacaktır. Görülmektedir ki halk hikâyelerinin kaynaklarında toplumların karşılaştıkları çevre etkili olmaktadır ve kültürel etkileşimde bulunarak kültürel göç aracılığıyla anlatılar oluşmaktadır. Ayrıca efsane ve masal gibi kendinden önceki türlerin de halk hikâyelerine kaynak oluşturduğu görülmektedir.

Halk hikâyelerinin birçoğunun konusunda bilhassa bir âşığın hayatı olmak üzere kahramanın başından geçen olaylar anlatılmaktadır. Bu olaylar, kahramanın intikam peşinde olması veya kavuşulması güç olan bir aşk özlemi yaşaması üzerine kurulu olmakla birlikte kahramanın maceralar arasında yer alarak sınavlardan geçmesi ve çeşitli mücadeleler vermesiyle oluşmaktadır (Özarlan, 2019: 14). Bu doğrultuda kahramanın imkânlarını zorlaması, kendinden daha farklı bir statüde olan kişi/kişilerle mücadele etmesi gerekmektedir. Kahramanın mücadelesi, konusu kahramanlık olan halk hikâyelerinde siyasi bir otorite veya güçle çatışmayı; konusu aşk olan halk hikâyelerinde ise âşık olduğu sevgilinin tarafıyla veya karşısında çıkan rakiplerle çatışmayı zorunlu kılmaktadır. Bu çatışmalarının nedeni, kahraman konulu halk hikâyelerinde iktidar savaşı ve güç mücadelesiyken aşk konulu halk hikâyelerinde sınıf çatışması ve sosyal statüdür.

Halk hikâyelerinin oluşmasında yerleşik hayata geçişle yeni bir sosyal yaşamın etkili olması, yerleşik hayatın beraberinde getirdiği toplumsal sınıfın halk hikâyelerinde görülmesine neden olmaktadır. Toplumsal sınıf ifadesi, bireylerin birbirlerinden gelir düzeylerinin farklılaşması veya farklı sınıflardan bireylerin ekonomik yönden değişmesiyle alt gruptakileri tanımlamak için kullanılmaktadır (Lavenda ve Schultz, 2019: 124). Halk hikâyelerinde de toplumsal sınıf ayrımı söz konusudur. Bilhassa aşk konulu halk hikâyelerinde sevenlerin birbirine uygun görülmemesinin nedeni temelde ekonomik bir eşitsizlik durumunun olmasıdır ve bu durum toplumsal sınıfı göstermekle birlikte sınıf çatışmasının kaynağını da ortaya koymaktadır.

Aşk konulu halk hikâyelerinde sıkça görülen toplumsal sınıf ayrımı ve beraberinde gelen sınıf çatışması oldukça açık bir biçimde yer almaktadır. Bu çalışmanın amacı; Âşık Garip, Kerem ile Aslı, Ferhat ile Şirin halk hikâyelerinden yola çıkarak üç hikâyedeki olay örgüsünde ifade edilen sınıfsal çatışmaları tespit etmektir. Nitekim tespit edilen verilerden hareketle üç halk hikâyesinin olduğu dönemin toplumsal yapısı hakkında bilgi edinmek ve anlatı türünde dönemin düşünce yapısının nasıl aktarıldığını görmek çalışmanın diğer amaçlarını oluşturmaktadır.

1. Âşık Garip Hikâyesinde Sınıf Çatışması

Âşık Garip hikâyesinde ana kahraman Resul, yani daha sonra adı değişecek olan Garip'tir. Olay örgüsü Garip 'in başına gelenleri ve bu doğrultudaki mücadelesi etrafında şekillenmektedir.

Hikâyede;

- Garip 'in yetim kalması ve ardından kalan mirası bitirmesi,
- Yeni meslek arayışı,
- Âşık olması ve para kazanmaya başlaması,
- Âşık Garip' in Senem adındaki güzele âşık olması,
- Senem ile evlenebilmesi için başlık parasını toparlaması,
- Başlık parası için çalışırken çeşitli zorluklarla mücadele etmesi,
- Sonunda rakibi Şah Veled' in Senem ile düğününe gelip düğünü bozarak sevdiği kıza kavuşması anlatılmaktadır (Türkmen, 1974: 113-195).

Bu bağlamda Âşık Garip hikâyesi, bir âşığın âşık olma yolundaki başlangıcı ve sevdiğine kavuşabilmesi için verdiği mücadeleyi konu edinmektedir. Nitekim bir âşığın başından geçenleri anlatan Türk kaynaklı ve aşk konulu halk hikâyesidir.

Hikâyede sınıf çatışması ve bu çatışmanın sonucunda ortaya çıkan statü değişimi, Resul' un babasının vefat etmesi üzerine kalan mirası bitirip ekonomik olarak alt sınıfa geçmesiyle başlamaktadır. Ekonomik olarak bu değişim, Garip adını alan Resul'un yeni bir meslek arayışına girmesiyle devam etmektedir. Bu süreçte farklı meslek gruplarını denemesi ve başarısız olması sınıfsal çatışmayı da göstermektedir. Bununla birlikte Resul' un âşıklığa başlaması ve 6 ay geçtikten sonra bile saz çalamaması, Berat

gecesinde helva sohbeti yapan misafirler arasında bulunan Keloğlan'ın Resul' u aşağılamasına neden olmaktadır. Bu durum da sınıf çatışmasının beraberinde getirdiği bireyin sosyal statüsünün çatışmasını ortaya koymaktadır.

Halk hikâyesini oluşturan olay örgüsünde Resul, Berat gecesinde Allah'a ona âşıklık vermesi için dua etmektedir ve duası kabul olduktan sonra rüya görüp pir elinden bade içerek uyandıktan sonra âşık olmaktadır. Âşık olmasıyla hem sosyal statüsü hem de ekonomik olarak bulunduğu sınıf değişmeye başlamaktadır. Ayrıca sadece âşık olmakla kalmaz Hoca Sinan'ın kızı şah Senem' e âşık olur ve yeni bir mücadele onu beklemektedir.

Deli Mehmet'in kahvesinde çalış söylemeye başladıktan kısa bir süre sonra Resul' un adı Garip olarak değişmekte ve adı Âşık Garip olarak duyulmaya başlamaktadır. Onu dinlemeye gelenler arasında Hoca Sinan ve kızı şah Senem de bulunmaktadır. Âşık Garip hem şah Senem hem de Hoca Sinan tarafından da çok beğenilmektedir. Bunun üzerine Hoca Sinan, kendi yanında çalışmasını teklif etmektedir. Âşık Garip' in tereddütsüz bu teklifi kabul etmesi, onun şah Senem ile yakınlaşmasını sağlamaktadır. Zaman çok geçmeden Garip, Senem'i istemeye gitmektedir; ancak Hoca Sinan'ın başlık parası olarak 40 kese altın istemesi üzerine Garip, ekonomik olarak başka bir mücadele boyutuna geçmek zorunda kalmaktadır.

Âşık Garip' e başlık parasını birleştirmesi için çevresinden para verilmek istense de o alın teriyle kazanılmayan paranın yarın bir gün başa kakınç olacağını düşünüp teklifleri kabul etmeyerek ekonomik şartlarını iyileştirmek ve sevdiği kıza kavuşabilmek için daha çok para kazanabileceği yer aramaya başlamaktadır. Bu doğrultuda 7 yıl sürecek olan gurbete gitmektedir. Âşık Garip' in alın teriyle para kazanmak istemesi ve bunun için gurbete gitmeyi göze alması emekçi işçi sınıfın ortak düşünce yapısını yansıtmaktadır. Nitekim bu bağlamda değerlendirildiğinde Âşık Garip de emekçi sınıfa aittir.

Ardında sevdiğini, annesini ve kız kardeşini bırakarak gurbet süreci başlayan Âşık Garip, Erzurum' a giderek Aslan Dede Oğlu Baba Yusuf'un kahvesinde çalış söylemeye başlamaktadır ve bir gün orada düzenlenen âşıklar yarışmasında Halep Paşasının âşıklarını yenerek ünü, şehri yönetenlere ve halka yayılmaktadır. Yeni bir statü boyutu kazanan Âşık Garip, Halep Paşası tarafından huzura çağrılmaktadır ve Paşanın huzuruna çıktıktan sonra Halep' te yaşamaya başlarken şah Senem, akrabası olan şah Veled ile nişanlanmaktadır. şah Veled, Keloğlan ile iş birliği yaparak Garip'in öldüğu haberini yaymaktadır; çünkü amacı, şah Senem ile evlenmektir. Burada dikkat çeken unsur şah Veled'in hem akraba hem de tüccar olmasıdır. şah Veled ile evlenme sürecinde eř olabilecek adayın, mesleki olarak ekonomik gücüne ve sosyal konumuna önem verildiği dikkat çekmektedir. Bu nedenle Hoca Sinan tarafından Âşık Garip' e göre sınıfı ve sosyal statüsü daha yüksek olan şah Veled'e kızın verilmesi uygun görülmektedir.

Hikâyenin devam eden olay örgüsünde Şah Senem, Garip' in öldüğüne inanmayarak Keloğlan'ı sıkıştırmaktadır ve yaptıkları oyunu öğrenmektedir. Ardından Şah Senem, Garip' in annesi ve kız kardeşi ücretini ödedikleri bezirgândan konuyu araştırmalarını istemektedir. Bunun üzerine bade içtiği tas yardımıyla bezirgân, Garip'i bulmaktadır ve olanları anlatmaktadır. Öğrendikleri karşısında Garip, Halep Paşasından izin alarak yola çıkmaktadır. Kahramanın sevdiği kıza kavuşma mücadelesi devam etmektedir. Aslında verdiği mücadele sadece sevdiği kadına kavuşma mücadelesiyle sınırlı kalmamaktadır. Karşısında bulunan bir rakip vardır ve bu rakip ekonomik güç ve statü bakımından kendisinden daha güçlüdür; bu nedenle verdiği mücadele aynı zamanda karşısındaki rakibe karşı da bir sınıf mücadelesidir. Bu mücadele sınıflar arasındaki çatışmayı göstermekte, rakipler arasında güç savaşını ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak olay örgüsünde sevdiği kadına kavuşan ve güç savaşını kazanan Âşık Garip olur. Âşık Garip sevdiği kadına kavuşabilmek için Senem ile Şah Veled'in düğünün 39 gün boyunca süren masraflarını, kız kardeşi Güllü Han'ı Şah Veled' e vererek karşılamakta, böylelikle bu mücadeleyi kazanmaktadır. Bu durum düğün harcamalarının ekonomik boyutunu yansıtmakla birlikte kahramanın gerçekte bu maddi gücü karşılayamadığı görülmektedir. Kahraman olay örgüsünde her ne kadar kazanmış olarak görünse de kendisinden istenilen ekonomik şartları sağlayamamaktadır ve sınıf çatışması devam etmektedir.

2. Kerem ile Aslı Hikâyesinde Sınıf Çatışması

Kerem ile Aslı halk hikâyesinin ana kahramanı Ahmet Mirza, yani Kerem'dir. Hikâyenin olay örgüsü, ana kahramanın âşık olması ve sevdiğine kavuşabilmek için verdiği mücadele etrafında oluşmaktadır.

Hikâye, Şah ile Keşiş 'in çocuklarının olmamasıyla başlamaktadır:

- Yaşlı birinin yardımıyla çocuk sahibi olmaları ve bu çocukların birbirleriyle evlendirme önerisi,
- Şah'ın oğlu Ahmet Mirza (Kerem) ve Keşiş 'in kızı Kara Sultan'ın (Aslı) evlilik çağına gelmesi,
- Kerem'in rüya görmesi ve rüyada Aslı'ya âşık olması,
- Aslı'nın Keşiş 'in kızı olduğunu öğrenmesi ve istemesi,
- Keşiş 'in Hıristiyan olması ve kızını Müslümana vermek istememesi,
- Keşiş 'in kızını kaçırmak için göç etmeye başlaması,
- Kerem'in diyar diyar dolaşıp Aslı'yı araması,
- Aslı'yı ararken zorlu mücadelelerden geçmesi,
- Hak âşığı olduğunu kanıtlaması,
- Halep Paşasının Kerem'in mücadelesini desteklemesi ve evlendirmesi,
- Keşiş 'in kızına sihirli gelinlik dikmesi,
- Kerem'in gelinliğin düğmeleri açarken ağızdan alev çıkarak yanması,

- Aslı'nın saçlarıyla Kerem'in küllerini toplamaya çalışırken yanıp kül olması,
- Halep Paşasının emriyle Keşiş 'in ve eşinin öldürülmesi bir aşk hikâyesinin olay örgüsünün ana hatlarını ortaya koymaktadır (Duymaz, 2001: 255-365).

Hikâyede hem sınıf hem de dini bir ayrım bulunmaktadır. Bu ayrımın getirdiği sosyal çatışmalar da yer almaktadır.

Hikâyede sınıf ayrımı ilk olarak çocuğu olmayan Şah ve Keşiş' in diğer insanlarla aralarındaki statü farklılığında görülmektedir. Şah ve Keşiş 'in çocuksuzluk durumlarına çare aranmaktadır ve yaşlı bir adam tarafından yol gösterilmektedir. Şah, statüsü bağlamında yaşlı adama para vermek istemektedir; ancak yaşlı adam gözden kaybolmaktadır. Nitekim bu olayın sonucunda yaşlı adamın vermiş olduğu elmayı eşleriyle birlikte yiyen Şah ve Keşiş, çocuk sahibi olmaktadır. Burada İsfahan şehrinin Şah'ının ekonomik güce sahip olması ve kendisine yapılan iyiliği parayla ödüllendirmek istemesi, kendinden daha alt sınıftaki kişilere karşı sınıf farkını ortaya koymaktadır.

Hikâyedeki bir başka çatışma, Kerem'in sevdiği kıza kavuşmak için verdiği zorlu mücadelede görülmektedir. Şah'ın oğlu Ahmet Mirza (Kerem) ile Keşiş 'in kızı Kara Sultan'ın (Aslı) kavuşması; ancak Keşiş 'in, kızı Aslı'yı Kerem ile evlendirmemek için kaçırmaması nedeniyle gerçekleşmemektedir. Bu davranışın nedeni Keşiş 'in Hristiyan olmasından kaynaklanmaktadır. Bunun üzerine bir Müslüman olan Kerem, diyar diyar dolaşmaktadır ve çeşitli zorluklarla mücadele ederek sevdiği kıza ulaşmaktadır. Keşiş 'in sergilediği davranış, din çatışmasını ön plana çıkarmaktadır. Sınıf çatışması, her ne kadar ekonomik eşitsizliğe dayansa da sosyokültürel alana etkisiyle birtakım farklılaşmaları da beraberinde getirmektedir. Bir Hristiyan olan Keşiş 'in kızını bir Müslümanla evlendirmek istememesinin temelindeki dinsel farklılık, oluşturduğu grubun ve sınıfın çatışmasına da neden olmaktadır.

Keşiş'in, kızı Aslı'yı kaçırmak amacıyla çeşitli şehirlere göç etmesi, Keşiş 'in Şah'ın haznedarlık görevinden de bir vazgeçişini göstermektedir. Mesleğiyle belli bir sınıfı temsil eden Keşiş, din çatışması uğruna bir tercih yaparak bulunduğu sınıfı değiştirmektedir. Bir başka açıdan değerlendirildiğinde benzer durum Kerem için de geçerli olmaktadır. Aslı'yı bulmak için diyar diyar gezerken Erzurum'a gelen Kerem, Alık Paşa'nın kahvesinde çalıp söylemeye başlamaktadır; ancak amacı para kazanmak olmadığı için başka diyarlara giderek sevgilisini aramaya devam etmektedir. Bu durum ise Kerem'in sınıf kaygısı taşımadığını göstermektedir ve Kerem, Keşiş' te olduğu gibi bir tercih yaparak sevdiğini bulmaya gitmektedir. Aslında her ikisinde de sınıf çatışması bulunmakla birlikte yapılan tercihler sonucunda sınıfsal değişimlerin olduğu görülmektedir.

Hikâyenin olay örgüsünde ana kahraman olan Kerem'in kırk haramilerle çatışması gibi zorlu mücadelelerden geçtiği ve kendisini bir Hak

âşığı olarak kanıtlamaya çalıştığı dikkat çekmektedir. Bunun yanı sıra dikkat çeken bir başka husus, Kerem'in bu zorlu mücadelesinde şehri yöneten Paşaların ona destek olmasıdır. Kayseri ve Halep Paşalarının Kerem'in yanında olması ve paşaların, kendi statülerini kullanarak Aslı ile kavuşmasına çözüm bulmaya yönelik davranış ortaya koyması şu soruları sormayı zorunlu kılmaktadır. Paşaların yardımı, Kerem'in bir Şah oğlu olmasından mı kaynaklanmaktadır yoksa bir Hak âşığı olduğu için midir sorusuna yanıt aramak gerekmektedir. Her iki durumu göz önünde bulunduracak olursak Kerem'in bir Şah oğlu olması, doğuştan gelen bir statüyü göstermektedir ve belli sınıfı temsil ettiği söylenebilmektedir. Bu bağlamda çözüm arayışında da aynı sınıftaki kişilerin yardımcı olması, kendi sınıfından olmayan kişilerin ötekileştirilmesi sonucunu getirerek sınıf çatışmasına örnek oluşturmaktadır. İkinci durumun olma ihtimali ise Paşaların Kerem'e Hak âşığı olarak yardımcı olması, Kerem'in kutsiyetini oluşturarak inancın ön plana alınmasıyla diğer insanlardan farklı olduğunu ortaya koyan bir sınıf ayrımını ifade etmektedir. Her iki ihtimalde de ana kahraman olan Kerem'in toplumdaki statülerine bağlı olarak üst sınıfa ait olduğunu belirtmek yanlış olmayacaktır. Nitekim bu durumda Keşiş 'in inançsal değerlerine öncelik vererek dinî yönden bulunduğu grubun ve taşıdığı kimliğin karşısında yer alan böyle sınıfa karşı direniş göstererek sınıf çatışması mücadelesi verdiğini söylemek mümkündür. Olay örgüsünün bitiş kısmında Keşiş 'in kızına sihirli gelinlik dikerek Kerem'i öldürmek istemesi ve amacına ulaşması; bu olay üzerine Halep Paşasının da Keşiş ile eşini öldürtmesi, bu çatışmanın sonucu olmaktadır.

Kısaca, Kerem ile Aslı hikâyesinde olay örgüsündeki kişilerin vermiş oldukları sınıfsal ve dini mücadele sonucunda kimse kazanmamaktadır. Hikâye, hepsinin ölümüyle bitmektedir.

3. Ferhat ile Şirin Hikâyesinde Sınıf Çatışması

Ferhat ile Şirin hikâyesi, İran ve Hint kaynaklı olup aşk konulu halk hikâyelerinden platonik bir aşkı anlatmaktadır.

Hikâye, Reba Sultan'ın kız kardeşi Şirin için yaptırmak istediği sarayın inşaatıyla başlamaktadır:

- Sarayın planını görüp yapmak istemeyen mimarlara karşılık Mimar Besat'ın oğlu Ferhat ile sarayı yapmayı üstlenmesi,
- Sarayın yapımı sırasında Şirin ile Ferhat'ın birbirini görüp âşık olması,
- Sarayın bitiren Mimar Besat'ın anahtarı Reba Sultan'a teslim etmesi,
- Ferhat ile Şirin'in aşk acısı nedeniyle gün geçtikçe erimesi,
- Mimar Besat'ın oğlu Ferhat için Reba Sultan'dan Şirin'i istemesi,
- Reba Sultan'ın Horasan dağından akan suyun şehre getirilip çeşme yapılmasını Şirin'i vermek için şart koşması,
- Ferhat'ın dua edip olağanüstü güç kazanmasıyla Horasan'dan suyu şehre getirmesi,

- Mimar Besat'ın çeşmeyi bitirip Reba Sultan'dan tekrar Şirin'i istemesi,
- Reba Sultan'ın cadının etkisinde kalarak sözünü tutmaması, halkın bu aşk için ikiye bölünmesi,
- Cadının sihirle tufan oluşturması,
- Tufanın nedeni olarak Ferhat'ın görülmesi ve ardından cadının yaptığıının anlaşılması,
- Tufan olayı nedeniyle meclisin Reba Sultan'ın ve Şirin'in şehrinden gitmesini istemesi,
- Reba Sultan, Şirin ve cadının şehri terk etmesi,
- Ferhat'ın Şirin'i diyar diyar arama serüvenin başlaması,
- Hindistan' da bulup Ferhat'ın şehrin hükümdarından Şirin'i istemesi ve Ferhat'ın Hint ordusuyla 18 gün savaşması,
- Savaşın sonunda Şirin'in Ferhat'a verilmesi,
- İki âşğın kavuşmasına cadının tekrar engel olması,
- Cadının sihriyle Reba Sultan, Şirin ve cadının Bağdat'a oradan da Halep' e gelmesi, Ferhat'ın onları takip etmesi,
- Ferhat'ın cadıyla mücadele etmesi,
- Çobanın yanında kalan Reba Sultan ile Şirin'i Ferhat'ın bulması,
- Çoban ile Ferhat'ın iş birliği yapması,
- Ferhat'ın Şirin'i kaçırmaması, cadının haberdar olması ve Ferhat'ın Erzurum'a geçmesi, cadının da Ferhat'ı takip ederek oraya gelmesi,
- Reba Sultan'ın ölmesi, Şirin'in çadırda cadıyla karşılaşp feryat etmesi,
- Ferhat'ın müdahale edip cadıyı öldürmesi ve sihirden kurtulan Ferhat ile Şirin'in evlenmesiyle olay örgüsü şekillenmektedir (Özarşlan, 2019: 58-81).

Hikâyede aralarında statü farklılığı olan Reba Sultan ve Mimar Besat'ın sınıf çatışması, Reba Sultan'ın kız kardeşi Şirin ve Besat'ın oğlu Ferhat'ın ilişkisine yansımaktadır. Sınıf farklılığı ilk olarak Mimar Besat'ın oğlu Ferhat için Reba Sultan'dan Şirin'i istemesiyle başlamaktadır. Bu ilişkiye başlangıçta olumlu bakan Reba Sultan, koşul olarak kendinden alt sınıfta olan Mimar Besat'ın emek gücünden faydalanarak Horasan'da akan suyun şehre getirmesini ve çeşme yapmasını istemektedir. Nitekim Mimar Besat ve oğlu Ferhat, var gücüyle çalışarak şehre suyu getirmektedir; ancak Reba Sultan, cadının etkisiyle kararından vazgeçmektedir. Bu durum sınıf ayrımı olan iki birey arasında güçlü olanın zayıf olana çıkarları doğrultusunda davranışını ve zayıf olanın isteğine ulaşabilmesi için verdiği emek mücadelesini göstermektedir. Ayrıca zayıf olanın emek verip hak ettiği ve gerçekleşmesini istediği dileğın, güçlü olan tarafından suiistimal edilerek emeğın sömürüldüğünü de ortaya koymaktadır.

Hikâyede ortaya çıkan bir başka sınıf çatışması, Mimar Besat'ın oğlu Ferhat için Reba Sultan'a tekrar Şirin'i istemek için gittiğinde cadının Reba

Sultan'a "Bir esnaf parçasına kız mı verilir" diyerek Reba Sultan'ın fikrinden vazgeçmesinde görülmektedir. Cadının söylemiş olduğu bu söz, hem toplumsal statü farklılığını hem de sınıf çatışmasını yansıtmaktadır. Ferhat'ın babasının mimar olması ve Ferhat'ın babasının işlerinde çalışması Ferhat'ı esnaf parçası yapmaktadır. Bu durum, ablası bir sultan olan kardeşe uygun olmamakla birlikte kişiler arasındaki ekonomik güç farklılığı iki seven insanın kavuşmasına engel kabul edilmektedir. Olay örgüsünün bu bölümünde açıkça görülen sınıf çatışması, Ferhat'ın zorlu mücadelesini başlatmaktadır.

Ferhat'ın Şirin'e kavuşmak için verdiği bilhassa cadıyla olan mücadele hikâyesinin olay örgüsünde sıkça tekrarlanmaktadır, yalnızca mücadele edilen şehir değişmektedir. Ferhat, daima cadının yaptığı sihirle mücadele etmektedir. Cadı, yaptığı sihirle çoğu zaman kumpas kurarak Ferhat'ı zor duruma düşürmektedir; ancak en sonunda Ferhat'ın mücadelesi ve haklılığı kazanmaktadır. Cadının Ferhat'a kumpas kurduğu olaylardan biri tufan olayıdır. Tufan olayında cadı, Ferhat'ı her ne kadar zora düşürmek istese de başarılı olamaz ve hatta meclisin kararıyla kendisinin, Reba Sultan'ın ve Şirin'in şehri terk etmesine neden olur. Bu durum aslında sınıfsal ayırmda gücü elinde bulunduran ve statüsü üstte olan otoritenin etkisini sorgulatmaktadır. Bu olayda meclisin karar vermesi ve sultanı göndermesi, demokratik bir durumu yansıtmakla birlikte sınıf çatışmasında mutlak bir güç gibi görünen üst sınıfın egemenliğinin sınırlılığını ortaya koymaktadır.

Hikâyesinin son bölümlerinde çobanın olay örgüsünde yer almaya başlaması, sınıfsal mücadeleyi akla getirmektedir. Esnaf parçası olarak görülen Ferhat ile çobanın aynı sınıfta olması, zorluk karşısında ortak hareket etmeyi ve cadı gibi kendilerinden daha üst sınıfta olan kişilere karşı birlik olmayı göstermektedir. Çobanın cadıya karşı Ferhat'ı desteklemesi ve onunla mücadele ederek yardımcı olması, sınıf çatışmasına karşı sınıf birlikteliğinin gücünü yansıtmaktadır. Nitekim sonunda Ferhat galip gelerek hem sevdiğine kavuşmaktadır hem de ait olduğu sınıfın gücünü kanıtlamaktadır.

Sonuç

Hikâye, olduğu toplumun yaşadıklarını veya yaşanması mümkün olan olayları aktaran anlatıdır. Anadolu coğrafyasında 16.yüzyıldan itibaren ilk olgun eserlerini veren halk hikâyeleri de olduğu toplumun gerçekte yaşadığı veya yaşamaları ihtimal dâhilinde olan olayları anlatmaktadır.

Halk hikâyelerinin olay örgüsünde folklorik unsurlara dair bilgiler tespit edebilmek mümkündür; çünkü halk hikâyeleri; toplumun düşünce yapısını, inanışını, ritüellerini, sosyal normlarını, kısaca kültürel değerlerini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda halk hikâyelerinin olay örgüsünden hareketle ortaya çıkan düşünce yapısı, toplumun özelliklerini yansıtmaktadır. Bilhassa ekonomik farklılığa dayanan sınıf anlayışının ve bu sınıfın beraberinde getirdiği sosyal statü farklılıkları toplumun yaşam biçimini şekillendirmektedir. Toplumda ortaya çıkan sınıf ayrımı her ne kadar ekonomik eşitsizliğe karşı oluşan bir farklılık olarak kabul edilse de

inançsal ve sosyokültürel farklılık da bir sınıf ayırımına neden olmaktadır. Halk hikâyelerinde de görülen ekonomik, inanç ve sosyokültürel farklılıklar sınıf çatışmasını oluşturmaktadır.

Halk hikâyelerinin sınıflandırılmasında yer alan aşk konulu hikâyelerden Âşık Garip, Kerem ile Aslı, Ferhat ile Şirin'in olay örgüleri incelendiğinde sınıf ayırımının ve buna bağlı olarak çatışmanın olduğu açıkça görülmektedir. Âşık Garip hikâyesinde Resul'un babasının kalan mirası bitirmesi, meslek arayışı, âşık olması ve para kazanması, sevdiği güzele kavuşmak için 40 kese altın istenmesi, 40 kese altın için çalışması, sevdiğinin tüccar olan birine verilmesi, Resul'un düğüne gelip sevdiğini alması ve 39 günlük düğün masrafını ödemek için kız kardeşini vermesi sınıf ayırımını ve çatışmasını gösteren en temel olaylardır. Kerem ile Aslı hikâyesinde de Şah ve Keşiş arasındaki statü farklılığı, Şah'ın yaşlı adama para ödemek istemesi, Kerem'in sevgilisine kavuşmak için diyar diyar gezerken kahvelerde saz çalıp söylemesi, paşaların statüleriyle olaya dâhil olması, Keşiş 'in din çatışması nedeniyle kızını vermek istemesi, en sonunda olay örgüsündeki kişilerin birbirinin ölümüne neden olması her ne kadar din çatışmasını ön plana çıkarsa da sınıf çatışmasının olduğunu da göstermektedir. Ferhat ile Şirin hikâyesinde ise Reba Sultan ve mimar Besat'ın arasındaki statü farklılığı, Şirin'in bir sultan kardeşi, Ferhat'ın ise daha alt sınıfa ait olması, Reba Sultan'ın kardeşini vermek için çıkarları doğrultusunda Besat'tan şehre su getirmesini istemesi, Ferhat'ın sevdiğine kavuşmak için olağanüstü güç göstererek emek verip şehre suyu getirmesi, Reba Sultan'ın cadının sözüyle hareket edip "esnaf parçasına kız mı verilir" düşüncesiyle Şirin'i vermemesi, Ferhat'ın cadıyla mücadelesi, çobanın Ferhat'a yardım etmesi olay örgüsünde yer alan başlıca sınıf çatışmalarını göstermektedir.

Her üç hikâyede kahramanın sevdiğine kavuşmak için vermiş olduğu zorlu mücadele anlatılmaktadır. Bu mücadele, çoğu zaman kendinden üst ve alt sınıftaki insanlarla veya güçlerle çatışmakla olmaktadır. Bu sınıf ayırımı, en temelde ekonomik olmakla birlikte din ve sosyokültürel ayırımı da beraberinde getirmektedir. Her koşulda oluşan sınıf ayırımı, çatışmayı ve mücadeleyi zorunlu kılmaktadır. Böylece kahraman gücünü, istek ve hedeflerini gerçekleştirerek kahraman olmaktadır.

Sonuç olarak halk hikâyeleri, toplumun yaşamını yansıtan ve toplumsal yapının özelliklerini ortaya koyan anlatı türlerinden biridir. İnsanlar uzun yıllar boyunca anlatma ihtiyaçlarını halk hikâyeleriyle karşılamıştır. Bu nedenle anlatımlarda toplumun yaşadıklarını, deneyimlerini, etkilendikleri olayları, düşünce yapısını ve folklorik unsurları görebilmek tesadüf değildir.

KAYNAKÇA

- Aça, M. (2019). Anonim halk edebiyatı. *Türk Halk Edebiyatı*, (ed. M. Aça), 137-238, İstanbul: Nobel Yayınları.
- Alptekin, A. B. (2002). Halk hikâyeleri. *Türk Dünyası Ortak Edebiyatı Türk Dünyası Edebiyat Tarihi*. C. 2, Ankara: AKM Yayınları.

- Duymaz, A. (2001). *Kerem ile Aslı hikâyesi üzerine mukayeseli bir araştırma*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Elçin, Ş. (2019). *Halk edebiyatına giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Lavenda, R. - Schultz, E. (2019). *Kültürel antropoloji*. (çev.: Dilek İşler – Onur Hayırlı), İstanbul: Doğu Batı Yayınları.
- Özarslan, M. (2019). *Mukayeseli bir araştırma Ferhat ile Şirin*. Ankara: Ötügen Neşriyat.
- Sakaoğlu, S. (2011). *Halk hikâyeleri*. (ed.: Ali Berat Alptekin-Çiğdem Kara), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Türkmen, F. (1974). *Âşık Garip hikâyesi üzerine mukayeseli bir araştırma*. Ankara: Baylan Matbaası.

Extended Summary

Turkish folk tales are considered to be a significant component of a nation's cultural heritage and social structure. Originating in the 16th century in Anatolia, these tales were initially transmitted through oral traditions and subsequently documented. Folk tales, which commonly address themes of love and heroism, offer insights into the socio-economic structure and class distinctions of the society in which they were created. The events depicted in these tales, and the struggles endured by the protagonists, are not merely personal journeys of love or heroism, but also a reflection of the prevailing social structure and class conflicts of the era. This study analyses class conflicts in three folk tales: *Âşık Garip*, *Kerem ile Aslı* and *Ferhat ile Şirin*, and draws inferences about the social structure of the period in which these narratives were disseminated.

The central objective of this study is to elucidate the manner in which economic inequalities, social status disparities and class struggles are intricately woven into the fabric of folk tales. A particular focus of this analysis is the examination of how economic power, social status and authority shape the lives of individuals and direct the progression of the narratives. In folk tales, class conflict typically manifests through the dynamics of marriage, economic status and individual struggles. The heroes frequently find themselves pitted against individuals belonging to a higher class, with social norms and traditions serving as constraints on their choices and destinies. In some instances, the protagonists achieve upward mobility through arduous struggles, while in others, these endeavours culminate in a tragic denouement. The present study encompasses a detailed analysis of three selected folk tales, with a focus on the plot and class dynamics of the characters. Within the narrative of *Âşık Garip*, Resul, the protagonist, experiences a decline in economic status following the consumption of his inheritance after the death of his father. In his pursuit of economic survival, he engages in various forms of employment, yet his endeavours are met with failure. Subsequently, he acquires the skill of minstrelsy and endeavours to assimilate into the societal fabric. Upon developing romantic sentiments for Senem, the daughter of Hodja Sinan, Resul's aspirations are thwarted by Senem's father, who demands a substantial dowry of forty bags of gold for the matrimonial union. This moment marks the emergence of the fundamental class conflict that underscores the narrative. *Garip*, being from a lower economic class, faces significant challenges in his pursuit of Senem's hand in marriage. In an effort to secure the necessary dowry, *Garip* embarks on an arduous journey abroad, working diligently for years to amass wealth. However, during this period, Senem is betrothed to another suitor, Shah Veled, a prosperous merchant. The narrative culminates in a resolution where *Garip* successfully arrives at the wedding, reuniting with Senem. Yet, this triumph comes at the cost of *Garip* having to marry off his sister to Shah Veled. This event is significant in demonstrating how folk tales can serve as a reflection of class conflicts. Despite *Garip's* apparent economic success, he remains constrained by the limitations imposed by his social class. The narrative of *Kerem and Aslı* is another folk tale that involves religious distinctions and class conflict. In this tale, *Kerem* is the son of a shah and holds a high status. However, the girl he loves, *Aslı*, is the daughter of a monk, and her father does not approve of her marriage to a Muslim. The

monk does not want to give his daughter to Kerem for religious reasons as well as class differences, and therefore tries to keep her away from him by constantly changing places. Kerem, on the other hand, travels from one land to another to meet his beloved and struggles with many difficulties. The monk's rejection of Kerem, despite his status, is indicative of the pervasive class and religious discrimination in the society. Despite Kerem's numerous sacrifices to meet his beloved, the narrative culminates in a tragic turn of events. While attempting to unbutton the magic buttons of the wedding dress, a flame emanates from his mouth and he perishes. In her quest to collect her ashes, Aslı also perishes, marking a devastating conclusion to the story. The intertwining of class conflict and religious distinctions in this narrative serves to highlight the stringent social boundaries that the protagonists find themselves unable to surmount. The narrative of Ferhat and Shirin, a folk tale, places class distinctions at the forefront, with the protagonist engaging in a significant labour struggle. Ferhat, the son of an architect, is economically disadvantaged. Conversely, Shirin is the sister of a sultan, and their marriage is deemed inappropriate due to the significant class difference between them. Reba Sultan, Shirin's sister, deems Ferhat unsuitable on the basis of class, and tasks him with a formidable undertaking: to bring the water channels from Khorasan to the city. Ferhat undertakes this task with great determination, but Reba Sultan, influenced by the witch, reneges on her decision and refuses to give him Shirin. This narrative clearly illustrates the exploitation of the weak by the strong class. Ferhat's labour and struggle are used to serve the interests of the upper class, yet he is not given the reward he deserves. Ferhat persists in his struggle for his beloved and ultimately kills the witch, reuniting with Shirin. This narrative serves as a compelling illustration of the manner in which themes of labour and class struggle are depicted in folk tales. A collective evaluation of these three folktales reveals the prevalence of class conflict as a recurring motif. The protagonists, predominantly from the lower economic strata, often find themselves constrained by social norms and economic power in their attempts to marry into the upper class or attain social status. It is therefore possible to consider folk tales as a reflection of the economic and social structure of society.

Consequently, folk tales are not merely narratives of love and heroism, but also important literary documents reflecting the class structure, economic inequalities and social conflicts of society. The heroes in these stories struggle under the shadow of economic and social limitations, and in this respect, the stories constitute a valuable source for understanding the social order. As a form of narrative, folk tales serve as a repository for the social, economic and cultural structure of the society from which they originate, thereby illustrating the pervasiveness of class conflict in the collective memory of the populace.

"İyi Yayın Üzerine Kılavuzlar ve Yayın Etiği Komitesi'nin (COPE) Davranış Kuralları" çerçevesinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir. / The following statements are included within the framework of "Guidelines on Good Publication and the Code of Conduct of the Publication Ethics Committee (COPE)":

Etik Kurul Belgesi/Ethics Committee Approval: Makale, Etik Kurul Belgesi gerektirmemektedir. / Article does not require an Ethics Committee Approval.

Çıkar Çatışması Beyanı/Declaration of Conflicting Interests: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarların potansiyel bir çıkar çatışması yoktur. / There is no potential conflict of interest for the authors regarding the research, authorship or publication of this article.